

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
професора Зданевич Лариси Володимирівни
на дисертаційну роботу **Семчук Світлани Іванівни**

«Теоретико-методичні засади формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальностей 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, 13.00.08 – дошкільна педагогіка

Актуальність теми дисертації

Дисертаційне дослідження Семчук Світлани Іванівни присвячене цікавому в теоретичному та важливому в практичному відношеннях питанню і є, безперечно, актуальним. Нове соціальне замовлення суверенної України вимагає відновлення цілей, змісту і технологічного арсеналу професійної підготовки майбутніх фахівців з урахуванням сучасних реалій суспільства XXI століття. Тому серед пріоритетних напрямів сучасної педагогічної науки вагоме місце посідає дослідження широкого кола питань у підготовці майбутніх фахівців, зокрема проблема формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Більшість сучасних проблем, що виникають у галузі вищої і, зокрема, дошкільної педагогічної освіти відрізняються принциповою новизною і складністю. Перебудова всієї системи освіти відповідно до сучасних вимог на практиці означає глибокі зміни в цілях, змісті, формах і методах навчання, що призводить до необхідності трансформацій у традиційній структурі системи підготовки фахівців і заміни самих принципів, на яких вона традиційно будувалася.

Також актуальним постає пошук ефективних шляхів підготовки конкурентоспроможних майбутніх вихователів ДНЗ з урахуванням специфіки формування комплексу необхідних компетенцій, розвитку професіоналізму, мобільності та творчого потенціалу відповідно до сучасних суспільних потреб, вимог виробництва, ринку праці та запитів особистості.

Зазначене також підсилюється і низкою суперечностей, що потребують розв'язання.

Викладені аргументи переконують в актуальності та своєчасності дисертаційного дослідження Семчук Світлани Іванівни «Теоретико-методичні засади формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти»

Результати дослідження упроваджено в освітній процес навчальних закладів України: Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Херсонського державного університету, Сумського державного педагогічного університету імені А. Макаренка, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Короленка.

Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження необхідно вказати на наукову новизну і теоретичне значення одержаних результатів дослідження. Заслужують уваги *уперше* науково обґрунтовані теоретико-методичні та концептуальні засади формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутнього фахівця дошкільної освіти, що включають методологічний, теоретичний

та методичний концепти; визначено сутність феномену «інформаційно-комунікативна компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти».

Дослідницею чітко визначено критерії (пізнавально-когнітивний, соціально-комунікативний, гностично-розвивальний, діяльнісно-технологічний) з відповідними показниками та схарактеризовано рівні сформованості інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти (високий, достатній, задовільний та низький).

Авторкою визначено педагогічні умови формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

У процесі дослідження С. І. Семчук розроблено структурно-процесуальну модель формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, яка складається із сукупності взаємопов'язаних блоків (методично-цільового, змістово-операційного, результативного) та реалізувалася на інформаційно-орієнтувальному, когнітивно-розвивальному, діяльнісно-трансформувальному, креативно-творчому етапах.

С. І. Семчук *уточнено* сутність понять «інформатизація освіти», «інформаційні технології», «інформаційна культура особистості», «інформатична компетенція дитини», «інформаційно-комунікаційне середовище дошкільного навчального закладу».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

С. І. Семчук чітко визначена мета дисертаційного дослідження, яка передбачає науково обґрунтувати й апробувати теоретико-методологічні засади, структурно-процесуальну модель та експериментальну методику формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Провідна ідея дослідження обраної проблеми, як зазначає дослідниця, базується на положенні про те, що формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти зумовлюється спеціальною організацією навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, який забезпечує єдність, взаємозв'язок, урахування і розвиток у майбутніх фахівців дошкільної освіти професійного й інформаційно-комунікативного компонентів, з належним цілеспрямуванням, відповідною поетапною організацією та процесуально-змістовим забезпеченням.

Реалізація цієї ідеї базується на трьох взаємопов'язаних концептах: методологічному, теоретичному та технологічному.

Як засвідчує аналіз дисертації, науковий апарат визначено коректно, він відповідає вимогам до такого рівня робіт і є достатнім для розв'язання окреслених дисертантом завдань.

Наукові положення, висновки та результати базуються на ґрунтовному аналізі досліджень науковців стосовно методологічних засад сучасної філософії освіти, концептуальних ідей професійної педагогіки, психолого-педагогічних засад професійної освіти, сучасних дидактичних ідей вдосконалення змісту, методів та форм навчання майбутніх фахівців, заснованих на компетентнісному, аксіологічному, акмеологічному, особистісно орієнтованому, культурологічному, системному, дослідницькому, індивідуально-творчому, рефлексивно-діяльнісному, андрагогічному підходах в освіті.

Обґрунтованість наукових результатів роботи забезпечено шляхом ретельного добору методів дослідження. Справляє позитивне враження грамотне використання як *теоретичних* методів дослідження (методи порівняльного та системного аналізу, визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, ознайомлення з нормативними документами, обґрунтування теоретико-методичних засад формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти; моделювання), *емпіричних* – діагностувальні методи (бесіди, анкетування, опитування, тестування); педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний); *обсерваційні* (спостереження, метод самооцінки) та *математичної статистики*. Використані методи взаємодоповнювали один одного, уможливаючи комплексне пізнання предмета дослідження.

Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення завдань дослідження.

Викликає схвалення широка апробація результатів дослідження на міжнародних, всеукраїнських, міжвузівських науково-практичних конференціях.

Пропозиціям, розробкам та висновкам, які представлені в дисертації властива повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості й достовірності.

Практичне значення одержаних результатів

Результати дисертаційного дослідження С. І. Семчук мають теоретичну та практичну значущість, яка полягає в тому, що розроблено експериментальну методiku формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти; навчально-методичного посібника «Комп'ютерні технології в роботі з дітьми»; навчально-методичний комплекс матеріалів із дисциплін педагогічного циклу, а саме: «Методика навчання дошкільників комп'ютерної грамотності» і «Методичні засади використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітній діяльності дошкільного навчального закладу»; програми практичної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти; засоби оцінювання результативності сформованої інформаційно-комунікативної компетентності: педагогічних тестів, ситуаційних задач, системи тестових завдань для вимірювання рівня сформованості інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Структура дисертаційної роботи науково виважена й логічно вибудована, складається зі вступу, 5 розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (674 найменування, із них 17 – іноземною мовою), 20 додатків на 55 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 497 сторінок, основний зміст викладений на 369 сторінках. Дисертація містить 8 рисунків, 13 таблиць, 1 формулу.

Перейдемо до аналізу основної частини дисертації, усі розділи якої взаємопов'язані та висвітлюють послідовність вирішення поставлених завдань.

У вступі чітко обґрунтовано актуальність проблеми, науково коректно сформульовано мету, яка корелює з темою та конкретизується у завданнях, окреслено об'єкт, предмет, гіпотезу дослідження. Логічно схарактеризовано систему використаних у роботі дослідницьких методів. Розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення; наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – «Теоретичні засади проблеми дослідження інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти» – здійснено

історичний екскурс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, аналіз поняття «інформаційне суспільство», розкрито його сутність та характерні риси; проаналізовано сучасні освітні орієнтири запровадження інформаційних технологій у педагогічний процес вищих навчальних закладів; розкрито проблему формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців у сучасній педагогічній науці.

Особливу увагу в дослідженні приділено поняттю «інформаційно-комунікативна компетентність». С. І. Семчук виділені такі структурні компоненти інформаційно-комунікативної компетентності: технологічний, експертний, організаційно-методичний, проектувальний, пошуково-дослідницький, інноваційний.

Поняття «інформаційно-комунікативна компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти» автором трактується як інтегральна якість особистості, що визначає її здатність орієнтуватися в динамічному інформаційному просторі, здійснювати пошук, оцінку, зберігання й виконання різних видів інформаційної діяльності, розвивати комунікативні якості мовлення і спілкування та використовувати інформаційно-комунікаційні технології в умовах дошкільного навчального закладу.

У другому розділі – «Методологічні орієнтири формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти» – автором детально обґрунтовано методологічні підходи, що відображають взаємозв'язок та взаємообумовленість явищ і процесів формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутнього фахівця: системно-діяльнісний, особистісно зорієнтований, інтегративний, середовищний та компетентнісний.

С. І. Семчук робить висновок про те, що дані методологічні підходи мають свої особливості, переваги і є продуктивними відповідно до процесу формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутнього фахівця.

У третьому розділі – «Сучасний стан дитинства в контексті впливу інформаційно-комунікаційних технологій» – С. І. Семчук проаналізовано специфіку становлення дитинства у сучасному інформаційному суспільстві; визначено ресурсні складові інформаційно-комунікаційного середовища дошкільного навчального закладу; визначено особливості впливу інформаційно-комунікаційних технологій на дітей дошкільного віку.

Дисертантка вказує на те, що дитинство як соціально-культурний феномен та особливий значущий віковий період є предметом полідисциплінарного дослідження, у зв'язку з чим окреслилися історичний, соціогенетичний, етнографічний та психолого-педагогічний аспекти його вивчення.

Авторкою з'ясовано підходи, напрями щодо застосування комп'ютера в дошкільному навчальному закладі, а також визначено ресурсні складові інформаційно-комунікаційного середовища дошкільного навчального закладу на трьох рівнях: матеріального ресурсного, кадрового ресурсного та інформаційного ресурсного забезпечення.

С. І. Семчук чітко визначено позитивні і негативні особливості впливу інформаційних технологій на дітей дошкільного віку.

У четвертому розділі – «Інформаційно-комунікативна компетентність майбутніх фахівців дошкільної освіти: теорія і практика» – С. І. Семчук проаналізовано стан формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти; висвітлено логіку проведення, методдику організації та результати констатувального експерименту.

Автором здійснено аналіз навчальних планів та робочих програм напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта», спеціальності 7.01010101 «Дошкільна освіта» та 8.01010101 «Дошкільна освіта», який показав, що зміст окремих навчальних дисциплін потребує підсилення педагогічних аспектів формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

С. І. Семчук визначено критерії (пізнавально-когнітивний, соціально-комунікативний, гностично-розвивальний, діяльнісно-технологічний) з відповідними показниками сформованості інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти. Окреслені критерії та показники дали можливість автору схарактеризувати рівні сформованості інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти: високий, достатній, задовільний і низький.

Під час дослідження, з метою з'ясування наявних рівнів сформованості інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти у кожній групі студентів, С. І. Семчук здійснено відбір та модифікацію діагностувальних завдань та методик до кожного показника за кожним критерієм. Тут простежуються новаторські розробки автора, які вирізняються оригінальністю та творчістю.

У п'ятому розділі – «Експериментально-дослідна робота з формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти» – важливою і логічно вибудованою видається нам програма формувального експерименту.

Дисертанткою розроблено й апробовано структурно-процесуальну модель формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, що охоплює три взаємопов'язаних блоки: методологічно-цільовий (охоплює системно-діяльнісний, особистісно зорієнтований, інтегративний середовищний, компетентнісний підходи та принципи), змістово-операційний (обіймає чотири взаємопов'язаних етапи: інформаційно-орієнтувальний, когнітивно-розвивальний, діяльнісно-трансформувальний, креативно-творчий), результативний (презентує критерії, показники та рівні). Результатом є сформованість інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

С. І. Семчук визначено та схарактеризовано педагогічні умови формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Автором теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено методика формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, яка складалася з чотирьох етапів (інформаційно-орієнтувального, когнітивно-розвивального, діяльнісно-трансформувального, креативно-творчого), що різнилися змістовим наповненням, методами і формами організації навчальної діяльності майбутніх вихователів та сукупно забезпечили реалізацію педагогічних умов професійної підготовки студентів.

З метою реалізації педагогічних умов дисертанткою були проведені: слайд-лекція, лекція-презентація, лекція-нарада, лекція-конференція, бінарна лекція, практичні, лабораторні заняття; самостійна робота творчо-пошукового характеру; інтерактивні вправи; дидактичні ігри; комп'ютерні ігри «Абетка», «Побудуй місто», «Розмова по телефону», «Розфарбуй прапори» та ін.; ігри-стимулятори («Спробуй ще раз», «Подумай», «Чудово»); тренінг «Подорож ІКТ-країною»; конкурси («Запитання для кмітливих», «Третій зайвий»), навчально-методичний проект «Інформаційно-комунікаційне середовище дошкільного навчального закладу»; практична робота «Створення і зберігання текстового документа»; вправи («Інтернет-скарбничка для

вихователя», «Програмне забезпечення»); творче завдання «Пошук»; майстер-клас «Плюмін педагогічних програмних засобів для дошкільнят»; комп'ютерні програми (Microsoft Office, Microsoft Word, Microsoft Power Paint, Microsoft Excel, Microsoft OneNote); консультації («Інформаційно-комунікаційні технології як інструмент педагогічної діяльності», «Дошкільник і комп'ютер», «Профілактика стомлюваності при роботі за комп'ютером»); семінари-практикуми («Інформатика та інформація», «Основні пристрої апаратної інформаційної системи») тощо.

Результати педагогічного експерименту супроводжуються матеріалом у графічному зображенні, у вигляді таблиць, рисунків, які суттєво розширюють та унаочнюють змістове поле дисертаційної роботи.

Розділ містить детальний аналіз результатів педагогічного експерименту, який засвідчив позитивну динаміку змін в експериментальній групі порівняно з контрольною щодо сформованості інформаційно-комунікативної компетентності. Вірогідність результатів експерименту була перевірена за допомогою t-критерію Стьюдента.

Зауважимо, що всі кількісні результати дослідження статистично обчислені, їх достовірність не викликає сумніву. Результати проведеного педагогічного експерименту показали позитивну динаміку у формуванні інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, яка забезпечувалася вдосконаленням навчально-виховного процесу ВНЗ за рахунок запровадження експериментальної методики.

Загальні висновки логічно випливають зі змісту роботи, у концентрованому вигляді відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань. У роботі зроблені відповідні узагальнення й висновки, оформлені додатки, які можуть бути використані теоретиками і практиками. Правильно оформлено список використаних джерел.

Повнота викладання наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Упровадження одержаних результатів у практику роботи навчальних закладів переконує, що вони мають теоретичну цінність і реальну практичну значущість.

Основні положення та результати дослідження висвітлено у 35 одноосібних публікаціях, із яких: 1 монографія, 1 навчально-методичний посібник, 23 статті, що відображають основні наукові результати дослідження, (5 статей – у зарубіжних періодичних фахових виданнях), 10 статей апробаційного характеру, 2 – додатково відображають результати дослідження.

Публікації повністю висвітлюють основні наукові положення дисертації, зокрема ті, які авторка виносить на захист.

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам щодо дисертаційних робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, зокрема, пунктам 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами).

Практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Основні положення дисертації можуть бути використані в процесі розробки та коригування навчальних планів, навчальних і робочих програм наукової, теоретичної та практичної підготовки фахівців спеціальності «Дошкільна освіта», підготовки

підручників, посібників для студентів, слухачів Інституту післядипломної педагогічної освіти, а також у викладанні навчальних предметів, проведенні навчальних дисциплін, спецсеминарів, організації різних видів практик.

Дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів, пов'язаних із досліджуваною проблемою. Подальший науковий пошук автор вбачає у розробці науково-методичного забезпечення із проблеми формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, інтегрування ідей дослідження в підготовку майбутніх фахівців дошкільної і початкової освіти для реалізації наступності та безперервності двох ланок освіти.

Зважаючи на актуальність досліджуваної теми, С. І. Семчук рекомендує удосконалити навчальні плани підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів шляхом упровадження дисципліни «Комп'ютерні технології в роботі з дітьми» з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та відповідного оновлення змісту програми педагогічної практики.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом та оформленням він відповідає вимогам, що ставляться ДАК України. Наголосимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження до поданого наукового дослідження:

1. Методологічними засадами формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти автор роботи називає системно-діяльнісний, особистісно зорієнтований, інтегративний, середовищний та компетентнісний підходи та послідовно їх обґрунтовує. На нашу думку, не менш важливим для дослідження було спиратися також на комунікативну парадигму, яка дозволяє сформувати у майбутніх фахівців усне мовлення і спілкування. Ураховуючи належний теоретичний рівень дисертації, вважаємо, що розкриття саме комунікативного підходу в процесі розробки структурно-процесуальної моделі і експериментальної методики на його основі, значно підсилило би їхню ефективність.

2. Позитивно оцінюючи напрацювання авторки щодо теоретичних засад дослідження вважаємо, що робота значно виграла, якби дисертантка не лише обмежилася історичним екскурсом, а ширше розкрила перспективний зарубіжний досвід майбутніх фахівців дошкільної освіти, можливостей ІКТ та дистанційної освіти, які останнім часом дедалі більше зростають.

3. У третьому розділі дисертаційної роботи – «Сучасний стан дитинства в контексті впливу інформаційно-комунікаційних технологій» дисертантка аналізує специфіку становлення дитинства у сучасному інформаційному суспільстві, проте постає запитання, яким чином цей розділ стосується теми дисертаційної роботи, адже Ви формуєте інформаційно-комунікативну компетентність у майбутніх фахівців дошкільної освіти, а не у дітей.

4. Однією з педагогічних умов експериментальної методики формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти дослідниця називає «взаємозв'язок інтерактивного навчання, самостійної і

індивідуальної роботи майбутніх фахівців дошкільної освіти». Ця педагогічна умова має серйозне наукове обґрунтування в дисертаційній роботі, в описі експериментальної методики наведені приклади самостійних вправ і завдань студентів, проте не показана система самостійної роботи студентів в робочій програмі навчальної дисципліни. Практична значущість методичної доробки автора значно зросла б, якби дану навчальну дисципліну було представлено не лише навчальною програмою, а й методичним комплексом, в якому б докладно були представлені всі тренувальні вправи, тренінгові і творчі завдання на практичних заняттях та в самостійній роботі студентів.

5. Ми цілком погоджуємося з думкою авторки про те, що теоретичні знання формуються не лише на лекційних, практичних і лабораторних заняттях, а безпосередньо у процесі педагогічної практики. При здійсненні аналізу змісту різних видів практики зі спеціальності «Дошкільна освіта» на стор. 335 дисертаційного дослідження дисертантка вказує на те, що до програми практики було додатково введено завдання, які сприяли формуванню інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти. Але слід зазначити, що робота значно виграла, якби у ній було презентовано розроблену власне саму програму практики. Це дало б змогу автору більш чітко обґрунтувати теоретико-практичні підходи до розробки відповідного навчально-методичного забезпечення до такого виду практики.

Висловлені зауваження та побажання лише засвідчують величезні перспективи та відкритість досліджуваної проблеми й не впливають на загальну високу оцінку дисертації Семчук Світлани Іванівни, яка здійснена на належному науковому рівні та носить характер закінченого самостійного наукового дослідження.

Загальні висновки і оцінка дисертації

Дисертаційне дослідження Семчук Світлани Іванівни «**Теоретико-методичні засади формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти**» є самостійною, науковою працею, яка повністю відповідає вимогам щодо дисертаційних робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, зокрема, пунктам 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами), а її автор **Семчук Світлана Іванівна** заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальностей 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, 13.00.08 – дошкільна педагогіка.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Л. В. Зданевич

Підпис Зданевич Л. В. засвідчую

Начальник відділу кадрів ХГП

В. М. Барановська